

Sygn. akt **III AUa 736/15**

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 stycznia 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Iwona Niewiadowska-Patzer (spr.)

Sędziowie: SSA Katarzyna Wołoszczak

SSA Marek Borkiewicz

Protokolant: st.sekr. sąd. Alicja Karkut

po rozpoznaniu w dniu 28 stycznia 2016 r. w Poznaniu

sprawy **Z. K.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w P.**

o zwrot świadczenia

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w P.

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 15 stycznia 2015 r. sygn. akt VIII U 3881/14

o d d a l a apelację.

SSA Marek Borkiewicz	SSA Iwona Niewiadowska-Patzer	SSA Katarzyna Wołoszczak
----------------------	-------------------------------	--------------------------

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 6 maja 2014 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w P., zobowiązał **Z. K.** do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 01.11.2013r. do 31.12.2013 r. w kwocie 2.220,34 zł i odsetek za okres od 21.11.2013 r. do 31.12.2013 r. w kwocie 120,20 zł.

Od powyższej decyzji **Z. K.** wniosła odwołanie, domagając się zmiany decyzji o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń za wskazany okres wraz z odsetkami i umorzenia roszczeń ZUS.

Wyrokiem z dnia 15 stycznia 2015r. Sąd Okręgowy w Poznaniu:

1) zmienił zaskarżoną decyzję o tyle, że stwierdził, iż odwołująca nie ma obowiązku zwrotu odsetek za okres od 21 listopada 2013r. do 31 grudnia 2013r. w kwocie 120,20zł;

2) w pozostałym zakresie odwołanie oddalił.

Podstawą rozstrzygnięcia były następujące ustalenia:

Odwołująca Z. K. urodziła się w dniu (...) ((...)) lat ukończyła w dniu (...) r.).

Z. K. pobierała rentę rodzinną od 05.12.2005r. po zmarłej w tej dacie matce - M. K.. Z. K. posiadała świadomość, co do ciężących na niej obowiązkach w celu uzyskiwania renty rodzinnej, w szczególności o konieczności składania w ZUS dokumentów (zaświadczeń) wystawianych przez szkołę lub uczelnię, w której kontynuowała naukę, na potwierdzenie faktu, że nadal uczy się oraz co do okresu programowego jej ukończenia.

Realizując ten obowiązek, jak również w związku z pouczeniami organu rentowego o powodach wstrzymania wypłaty świadczenia i warunkach jego podjęcia, odwołująca przedłożyła do ZUS najpierw decyzję o przyjęciu na I-szy rok studiów, a następnie zaświadczenie Uniwersytetu (...) w P. z dnia 29 września 2008 roku, z którego wynikało, iż w roku akademickim 2008/2009 została studentką I roku studiów stacjonarnych Wydziału (...), na kierunku: analityka medyczna, a przewidywany termin zakończenia nauki to 15 września 2013 roku.

Na tej podstawie decyzją z dnia 15 października 2008 roku organ rentowy przyznał Z. K. prawo do renty rodzinnej do dnia 30 września 2013 roku.

Następnie przedłożyła zaświadczenie z dnia 1 października 2013 roku z Uniwersytetu (...) w P., z którego wynika, że odwołująca jest w roku akademickim 2012/2013 studentka V roku studiów stacjonarnych na kierunku analityka medyczna, a przewidywany termin zakończenia nauki to 30 października 2013 roku.

W konsekwencji Oddział ZUS decyzją z dnia 24 października 2013 roku przyznał Z. K. prawo do renty rodzinnej na okres od dnia 1 października 2013 roku do dnia 31 października 2013 roku.

Kończąc studia wyższe, chcąc podnieść swoje kwalifikacje odwołująca podjęła dalszą naukę.

W związku z tym w ZUS przedłożyła zaświadczenie nr (...) z dnia 10 października 2013 roku z (...)Policealnej Szkoły (...) w P., z którego wynikało, że w roku szkolnym 2013/2014 jest ona słuchaczem ww. szkoły na kierunku „technik administracji”, na którym nauka trwa cztery semestry, a planowany termin zakończenia nauki to sierpień 2015 roku.

Na tej podstawie decyzją z dnia 15 listopada 2013 roku organ rentowy przyznał wnioskodawczyni prawo do renty rodzinnej na okres od dnia 1 listopada 2013 roku do dnia 31 października 2014 roku.

Pismem z dnia 5 lutego 2014 roku Z. K. poinformowała ZUS, że z dniem 25 stycznia 2014 roku zakończyła pobieranie nauki. Natomiast w dniu 27 lutego 2014 roku przedłożyła kolejne zaświadczenie, tj. z dnia 25 lutego 2014 roku wystawione przez (...) - (...) Szkołę (...) w P., z którego wynika, że Z. K. w roku szkolnym 2013/2014 jest słuchaczem szkoły na kierunku „technik administracji” od dnia 22 stycznia 2014 roku, a planowany termin zakończenia nauki na tym kierunku to styczeń 2016 roku.

Na tej podstawie decyzją z dnia 11 marca 2014 roku organ rentowy przyznał wnioskodawczyni prawo do renty rodzinnej na okres od dnia 1 marca 2014 roku do dnia 31 października 2014 roku (tj. do końca miesiąca, w którym ukończy ona (...) rok życia).

Pismem z dnia 28 lutego 2014 roku (...) Policealna Szkoła (...) w P. poinformowała ZUS, że Z. K. była słuchaczem szkoły od dnia 01.09.2013r. i z dniem 31.01.2014r. została skreślona z listy słuchaczy z powodu braku 50% frekwencji na zajęciach. Odwołująca potwierdziła, iż forma nauki w Szkole (...) jej nie odpowiadała toteż zaprzestała do niej uczęszczać.

W oparciu o uzyskane informacje z (...) pozwany ZUS zaskarżoną decyzją z dnia 06.05.2014r. zobowiązał Z. K. do zwrotu nienależnie pobranej renty rodzinnej za okres od 01.11.2013r. do 31.12.2013r. w kwocie 2.220,34 zł i odsetek w kwocie 120, 20 zł za okres od 21.11.2013r. do 31.12.2013r.

Podstawę materialnoprawną przyznanego i wypłacanego odwołującej Z. K. na kolejne okresy, począwszy od dnia 05.12.2005r. świadczenia stanowił przepis art. 68 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tj. Dz. U. z 2013r., poz.1440 ze zm.).

Z dokumentów zgromadzonych w aktach ZUS wynika, że decyzją z dnia 15 listopada 2013r. Zakład wznowił wypłatę renty rodzinnej należnej odwołującej do dnia 31.10.2014r., tj. na okres nauki do ukończenia przez nią 25 roku życia, którą pobierać miała ona w Szkole Policealnej (...) w P., a na co złożyła ona – stosując się do pouczeń zawartych w drukach wydawanych decyzji - zaświadczenie z dnia 10.10.2013r. o przyjęciu jej do w/w szkoły od 01.09.2013r. na semestr pierwszy w roku szkolnym 2013/2014, jako słuchacza.

Odwołująca, pomimo złożenia powyższego zaświadczenia, nie realizowała nauki w szkole (...), nie podjęła też starań o uzyskanie zaliczenia I-szego semestru i nie zawiadomiła pozwanego organu rentowego o zaprzestaniu nauki w momencie, gdy stwierdziła, iż nie będzie już uczestniczyć w zajęciach, a skupi się na poszukiwaniu pracy. Świadczenie to było jej więc wypłacane do czasu, gdy przedstawiła oświadczenie z dn. 05.02.2014r.

Z. K. w toku postępowania przed Sądem nie kwestionowała powyższych okoliczności.

Żądanie zwrotu nienależnego świadczenia z ubezpieczenia społecznego uzasadnione jest tylko wobec osoby, która otrzymała świadczenie bez podstawy prawnej, i tylko wówczas, gdy miała świadomość, że wypłacone świadczenie jej się nie należy.

W art. 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS za nienależnie pobrane świadczenia uznaje się świadczenia wypłacone, mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania.

Odwołująca potwierdziła, że miała świadomość ciężącego na niej obowiązku każdorazowego powiadamiania Zakładu o kontynuowaniu nauki oraz o obowiązku składania stosownych dokumentów na potwierdzenie tej okoliczności, miała też świadomość pouczenia o konsekwencjach wynikających z art. 138 ustawy, zawartych w informacjach znajdujących się na drukach otrzymywanych decyzji.

Odwołująca nie zakwestionowała też, że przyczyną skreślenia jej z listy słuchaczy w dniu 31.01.2014 r., było niedopełnienie przez nią wymogu 50% frekwencji na zajęciach.

W ocenie Sądu Z. K. w spornym okresie nauki nie pobierała. Nie wykazywała bowiem wymaganej aktywności świadczącej o zamiarze kontynuacji edukacji, a nawet potwierdziła w swoich zeznaniach, iż po kilku pierwszych zajęciach zrezygnowała z uczestnictwa w nich z uwagi na ich poziom.

Tym samym – zdaniem Sądu - nie ulega wątpliwości, że Z. K. pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczenia społecznego – rentę rodzinną w okresie od 01.11.2013r. do 31.12.2013 r. albowiem w tym czasie nie kontynuowała ona faktycznie nauki, a jednocześnie była ona skutecznie pouczona o okolicznościach ustania prawa do świadczeń albo wstrzymania ich wypłaty.

Zgodnie z treścią art. 84 ust.1 u.s.u.s. osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego, z uwzględnieniem ust. 11.

Ustawową podstawę do żądania odsetek od kwot nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych stanowi przepis art. 84 ust. 1 u.s.u.s. W ocenie Sądu, należne są odsetki ustawowe przewidziane dla zobowiązań prawa cywilnego, zgodnie z art. 359 § 2 k.c.

Natomiast gdy chodzi o zasady prawa cywilnego, według których należy naliczać odsetki, to wynikają one z art. 481 § 1 k.c. w związku z art. 455 k.c. W myśl art. 481 § 1 k.c. odsetki od sumy pieniężnej należne są za czas opóźnienia

w spełnieniu świadczenia. W zależności od źródła zobowiązania "czas opóźnienia", o którym mowa w tym przepisie, może być różnie liczony. Dla zobowiązań terminowych, a więc takich, których termin spełnienia wynika z czynności prawnej, ustawy, czy decyzji, czas opóźnienia liczony jest od daty, w której upłynął ten termin. Natomiast w zakresie zobowiązań bezterminowych (art. 455 k.c.), to jest takich których termin spełnienia nie wynika z czynności prawnej, czy też z ustawy bądź decyzji, ani z właściwości zobowiązania - czas opóźnienia w spełnieniu świadczenia liczy się od daty doręczenia dłużnikowi wezwania do zapłaty

Sąd nie zgodził się z organem rentowym, że odwołująca spóźniła się ze zwrotem nienależnego świadczenia już w dacie jego pobrania. Odsetki, według przepisów prawa cywilnego, chociaż mają charakter odszkodowawczy, to jednak nie stanowią elementu szkody i mogą być naliczane od daty ich wymagalności, niezależnie od tego, czy uprawniony poniósł jakąkolwiek szkodę, czy też nie (art. 481 § 1 k.c.). Jeżeli zwłoka dłużnika powoduje szkodę, to poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych, zgodnie z przepisem art. 481 § 3 k.c. Przepis ten jednak, zdaniem Sądu, nie ma zastosowania w rozpoznawanej sprawie. Pozostawanie przez obowiązanego w zwłoce w zakresie obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, po wydaniu przez organ rentowy decyzji określającej ten obowiązek, nie upoważnia organu do żądania odszkodowania. Organ rentowy może jedynie naliczać odsetki ustawowe, a właściwie ma obowiązek wynikający z ustawy do naliczania odsetek, jeżeli obowiązanego nie zwróci nienależnie pobranego świadczenia niezwłocznie po otrzymaniu decyzji ustalającej obowiązek zwrotu świadczenia. Decyzja ta ma charakter konstytutywny. Stąd też odsetki, o których mowa w art. 84 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych nie biegają przed wydaniem decyzji ustalającej obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia.

Sąd Okręgowy nie podziela stanowiska pozwanego w kwestii domagania się odsetek od nienależnie pobranego świadczenia od daty jego wypłaty.

Okoliczność, że renta rodzinna dla Z. K. jest nienależna za okres jej pobierania za miesiąc listopad i grudzień 2013r., nie oznacza, że przed terminem wskazanym w decyzji, jako termin zwrotu nienależnego świadczenia, aktualizuje się obowiązek jego zwrotu. Zwrot nienależnie pobranego świadczenia powinien odpowiadać bowiem wysokości kwoty, o którą bezpodstawnie został uszczuplony Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, gdyż celem instytucji zwrotu nienależnie pobranego świadczenia jest ochrona środków pieniężnych zgromadzonych w FUS i odzyskanie świadczeń wypłaconych niezgodnie z przepisami prawa ubezpieczeń społecznych. Żądanie zwrotu odsetek naliczanych od dnia wypłaty świadczenia uznanego na nienależnie pobrane, stanowiłoby w istocie dodatkową - niedopuszczalną - sankcję, wykraczającą poza rzeczywistą wielkość uszczuplenia Funduszu wskutek nieprawidłowej wypłaty świadczenia.

Wobec powyższego Sąd zmienił zaskarżoną decyzję o tyle, że ustalił, iż odwołująca nie jest zobowiązana do zwrotu odsetek za okres od 21 listopada 2013 roku do 31 grudnia 2013 roku, w kwocie 120,20 zł (punkt 1 wyroku).

Mając zaś na uwadze powyższe ustalenia faktyczne i rozważania prawne, Sąd na podstawie wskazanych przepisów prawa materialnego oraz art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. w punkcie 2 wyroku oddalił odwołanie w pozostałym zakresie, uznając je za niezasadne.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł pozwany organ rentowy zaskarżając wyrok w punkcie 1.

Apelujący zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego t. art.84 ust.1 ustawy z dnia 13.10.1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2013r. poz.1440) polegające na przyjęciu, że Z. K. nie ma obowiązku zwrotu odsetek ustawowych w kwocie 120zł od nienależnie pobranej renty rodzinnej za okres od 21.11.2013r. do 31 .12.2013r.

Wskazując na powyższe wniósł o zmianę wyroku w zaskarżonej części oraz oddalenie odwołania ubezpieczonej od decyzji organu rentowego z dnia 6.05.2014r. oraz zasądzenie od odwołującej na rzecz organu rentowego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za obie instancje.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie.

Poza sporem w rozpoznawanej sprawie pozostaje, że odwołująca pobrała z funduszu ubezpieczeń społecznych nienależne świadczenie w rozumieniu art. 138 ust.2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i została zobowiązana do jego zwrotu na podstawie art.138 ust.1 tej ustawy.

Skarżący organ rentowy podnosi natomiast zarzut naruszenia art.84 ust.1 ustawy z dnia 13 października 1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2009r. nr 205 poz.1585).

W myśl art.84 ust.1 ustawy systemowej, osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest zobowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego (z uwzględnieniem ust.11 tego przepisu, który nie ma zastosowania w tej sprawie).

Zatem zasadność rozstrzygnięcia Sądu I instancji należy oceniać z punktu widzenia ustalenia kiedy nienależne świadczenie z ubezpieczenia społecznego staje się wymagalne i podlega zwrotowi, a także zakres odesłania do prawa cywilnego dotyczącego odsetek.

W tym zakresie Sąd Apelacyjny w pełni podziela stanowisko Sądu I instancji zaprezentowane w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku.

Należy podkreślić, że przepis art. 84 ust.1 ustawy z dnia 13 października 1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jak i art.138 ust.1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie określają terminu, w jakim nienależne świadczenia winny być zwrócone. W zakresie zasad zapłaty i wysokości odsetek stosuje się zasady prawa cywilnego- zgodnie z którymi ubezpieczony (dłużnik) winien spełnić świadczenie niezwłocznie od doręczenia mu decyzji ustalającej obowiązek zwrotu świadczenia, jako nienależnie pobranego.

Sąd Apelacyjny podziela stanowisko zaprezentowane w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2010r. (I UK 210/09), który stwierdził, że nie można utrzymywać, że świadczenia wypłacone na podstawie pozostającej w obrocie prawnym decyzji administracyjnej jako nienależne podlegały zwrotowi w dacie wypłaty, choćby przesłanki przyznania świadczenia w rzeczywistości nie istniały lub odpadły.. Świadczenia w myśl art.84 ustawy systemowej i art. 138 ustawy o emeryturach i rentach, uważane za nienależne, podlegają zwrotowi dopiero wtedy, gdy organ rentowy wyda stosowną decyzję administracyjną. Zatem organ rentowy powinien naliczać odsetki ustawowe od nienależnie pobranego świadczenia od dnia doręczenia osobie zobowiązanej decyzji obligującej do zwrotu takiego świadczenia, gdyż dopiero od tej daty osoba taka pozostaje w zwłoce z spełnieniem świadczenia. Pogląd ten potwierdza treść art.84 ust.4 i ust.7 ustawy systemowej, w których użyte zostały sformułowania „kwoty nienależnie pobranych świadczeń ustalone prawomocną decyzją” (ust.4) oraz „uprawomocnienie się decyzji ustalającej te należności” (ust.7). Świadomość uzyskania prawa do świadczeń na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo innego rodzaju wprowadzenia w błąd organu rentowego jest jedynie jedną z przesłanek wydania decyzji. Organ rentowy jest przy tym – z mocy art.138 ustawy emerytalnej (podobnie jak z mocy art.84 ustawy systemowej)- ograniczony, do okresu, za który może żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń.

Wskazując na powyższe, za błędne należy uznać stanowisko organu rentowego, zgodnie z którym stosując ogólne zasady prawa cywilnego, zasadnym byłoby żądanie od zobowiązanego zwrotu odsetek za cały okres pobierania nienależnego świadczenia.

Zgodnie z powołanym wyżej wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2010r. (I UK 210/09)- „określenia od kiedy należą się odsetki od świadczeń z ubezpieczenia społecznego, także od świadczeń podlegających zwrotowi, należy poszukiwać w prawie ubezpieczeń społecznych, a nie w prawie cywilnym.” Podobnie wskazano w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2008r. I UK 154/08- „odesłanie do prawa cywilnego zgodnie z art. 84 ust.1 ustawy z dnia 13 października 1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych dotyczy wyłącznie zasad zapłaty i wysokości odsetek, a nie zasad zwrotu nienależnie pobranego świadczenia”.

Podsumowując, trafnie uznał Sąd orzekający, że nienależnie pobrana przez odwołującego renta rodzinna stała się wymagalna dopiero przez doręczenie decyzji zobowiązującej do jej zwrotu, toteż dopiero z tą chwilą roszczenie

o odsetki stało się wymagalne. Sąd Apelacyjny nie znajduje zatem podstaw do żądania odsetek za okres przed doręczeniem decyzji zobowiązującej do zwrotu świadczenia.

Mając powyższe na uwadze Sąd Apelacyjny uznał apelację za niezasadną i na podstawie art.385 k.p.c. oddalił ją.

SSA Marek Borkiewicz	SSA Iwona Niewiadowska-Patzer	SSA Katarzyna Wołoszczak
----------------------	-------------------------------	--------------------------